

UNIVERSITAT AUTÒNOMA DE BARCELONA

FACULTAT DE DRET

Grau en Criminologia

Treball de Final de Grau

**Les dones i el treball penitenciari:
dificultats i impacte en la reinserció.**

Anna Casals Forcat

Tutoritzat per: Carmen Navarro Villanueva

4rt. Curs

20/05/2016

Nombre de paraules: 11.322

Índex

Abstract.....	6
1. Introducció.....	7
1.1 Motivació de l'elecció del tema	7
1.2 Objecte d'estudi	8
2. Marc teòric.....	9
2.1 Conceptualització	9
2.1.1 El treball penitenciari a Catalunya: un dret i un deure	10
2.1.2 El concepte de treball penitenciari des del punt de vista internacional	11
a. El gènere femení en el treball penitenciari internacional	13
2.1.3 El treball penitenciari com a element de reinserció social i laboral des del punt de vista de la criminologia	14
2.2 Estat de la qüestió.....	17
2.2.1 El treball penitenciari a Catalunya	17
a. Població reclusa ocupada: les xifres.....	17
2.2.2. Les dones i el treball penitenciari a Catalunya.....	21
a. Invisibilitat del col·lectiu femení dins del context penitenciari.....	21
b. Situació laboral prèvia de les dones empresonades.....	21
c. El treball penitenciari amb perspectiva de gènere	22
2.3 Enfocament teòric adoptat.....	24
3. Hipòtesis	24
4. Metodologia.....	25
4.1 Presentació del mètode i disseny utilitzats	25
4.1.1 Camp d'anàlisi.....	25

4.1.2	Captació i elecció de la mostra.....	26
4.1.3	Saturació estructural.....	26
4.1.4	Perfil dels entrevistats	26
5.	Anàlisi de la informació	27
5.1	Codis	27
5.2	Famílies.....	28
5.1.1	Les característiques i condicions del treball penitenciari en femení segons els entrevistats	29
a.	La monotonia del treball penitenciari femení.....	29
b.	La diferència de salaris	30
c.	Sexisme en el treball penitenciari femení.....	31
d.	Tallers productius i serveis.....	32
e.	Normalització de l'estil de vida.....	33
5.1.2	El treball penitenciari i la posterior reinserció	34
a.	Hàbits laborals	34
b.	Habilitats laborals	35
c.	Formació.....	37
6.	Conclusions	37
6.1.1	Hipòtesi 1: la importància del treball penitenciari	37
6.1.2	Hipòtesi 2: Percepció de les limitacions del treball penitenciari femení	38
6.1.3	Hipòtesi 3: Adquisició d'habilitats laborals	39
6.1.4	Hipòtesi 4: Participació de les dones en serveis.....	40
6.2	Limitacions de la recerca i línies futures d'investigació	41
7.	Bibliografia.....	43
	Annex I: Guions de les entrevistes	46

Annex II: Output de l'anàlisi de discursos.....	51
---	----

Abstract

Les activitats laborals que les dones duen a terme dins dels centres penitenciaris durant el compliment de la seva pena, es troben, tal i com apunta la literatura, en desavantatge en relació a les activitats que desenvolupen els homes en aquesta mateixa situació.

En el següent treball es posen de relleu aquestes limitacions i es pretén veure com poden afectar a la posterior reinserció de les dones.

A partir d'una recerca qualitativa basada en entrevistes, s'ha pogut extreure que, efectivament, en aquest punt el sistema penitenciari en el context català presenta algunes deficiències, les quals posteriorment repercuteixen negativament en la reinserció de les dones.

Paraules clau: reinserció, gènere, treball penitenciari, centres penitenciaris, desavantatges.

Jobs that women perform in prison during their prison sentence are, as the literature suggests, disadvantaged when compared to the jobs performed by men in the same situation.

In the following project, those limitations are emphasised and it is intended to see their impact on the reintegration process once the women are released.

By carrying out qualitative research based on interviews, it has been proved that, in this matter, the Catalan Penitentiary System really has some shortcomings, which end up affecting women's reintegration in a negative way.

Key words: reintegration, gender, prison jobs, prisons, disadvantages.

1. Introducció

Tal i com apunta Cid (2002), la manca de treball penitenciari retribuït, la baixa retribució del mateix i les conseqüències que això pot tenir en relació a les necessitats econòmiques dels familiars dels presos i d'ells mateixos, són una de les deficiències més greus de tot el sistema penitenciari espanyol.

Com és sabut, en el cas de les dones, aquesta situació és encara més preocupant. Sovint, els treballs als que tenen accés giren al voltant de tasques domèstiques i són de baixa qualificació (Almeda, 2003), el qual fa que les conseqüències que se'n deriven, en termes econòmics i de reinserció, siguin més greus.

Aquest treball persegueix l'objectiu general d'analitzar les condicions de les dones privades de llibertat en relació al treball penitenciari i les conseqüències principals que es deriven d'aquelles.

Per assolir tals expectatives, es conceptualitzen, en primer lloc, els aspectes més bàsics i importants de la normativa relativa al tema d'interès. En segon terme, a l'estat de la qüestió, es determinarà la situació de les dones a la presó i, més específicament, en relació al treball penitenciari.

A partir d'aquesta aproximació teòrica, tant a la normativa com a la situació de les dones i, partint de l'existència d'aquestes diferències, es plantegen un seguit d'hipòtesis per tal d'observar com aquesta teoria es veu reflectida a la realitat, a través de diverses entrevistes.

Finalment, es du a terme una anàlisi de la informació extreta de les entrevistes per tal d'arribar a unes conclusions sòlides.

1.1 Motivació de l'elecció del tema

Quan es tracta de l'estància a la presó de les dones, les desigualtats entre la seva experiència i la dels homes són evidents. En aquesta línia, Juliano (2009) destaca el fet que les presons són pensades per satisfer les necessitats dels

homes. A més, la situació geogràfica dels Centres Penitenciaris de dones sol allunyar-les del seu nucli familiar (degut a les poques presons o mòduls habilitats). En definitiva, la presó representa una situació molt més desestructural per a elles degut a la ruptura amb seus vincles familiars i els treballs remunerats als quals tenen accés són, sovint, sexistes i de més baixa qualificació.

Totes aquestes desigualtats dificulten en major mesura la reinserció de les dones en la comunitat un cop hagin complert la seva sentència. És per això que, tal i com destaca Cervelló (2006), el camp del treball penitenciari femení és dels que més necessiten una revisió des d'una perspectiva de gènere, per tal d'eradicar tota discriminació que pugui existir respecte a les condicions d'accés a la feina, a l'oferta de treball i a la remuneració del mateix. La mateixa autora estableix que la participació a tallers que preparin degudament per la vida laboral és essencial de cara a la reinserció.

Així, havent posat de relleu la importància d'incloure la perspectiva de gènere en l'àmbit del treball penitenciari per eliminar les desigualtats que puguin existir entre homes i dones, sorgeix l'interès de realitzar el present treball en aquesta direcció.

1.2 Objecte d'estudi

La recerca gira al voltant del treball penitenciari, entès com a aquella activitat laboral realitzada a càrrec de les persones sotmeses a mesures privatives de llibertat, de forma remunerada i en el marc d'una organització de treball dirigida per la presó o altres entitats – ja siguin públiques o privades – amb l'objectiu final de la futura reinserció social d'aquell qui les realitza (Puy Roca i Aliaga Hernández, 2007).

Dins del concepte de treball productiu sobre el qual se centra la present recerca, hi queden inclosos tant els tallers com els serveis duts a terme dins el Centre Penitenciari, en el marc del compliment d'una pena (CIRE, 2010).

Reprenent la vinculació del treball penitenciari amb la reinserció social dels presos, i d'acord amb la Secretaria General d'Institucions Penitenciàries (SGIP, 2015), el treball penitenciari és un dels instruments més importants de cara a la reeducació i reinserció social, finalitat principal de les penes privatives de llibertat, segons el que estableix l'article 25.2 de la Constitució Espanyola.

Sent la seva funció tan important per la vida penitenciària i la posterior reinserció, i considerant les desigualtats de les dones abans esmentades en aquest àmbit, l'objecte d'estudi del treball es basarà en les limitacions que presenta el treball penitenciari del col·lectiu femení.

L'objectiu principal d'aquesta investigació se centra en analitzar les condicions reals del treball penitenciari en el col·lectiu femení, posant de relleu les dificultats que aquestes condicions puguin ocasionar, ja siguin de caràcter econòmic, referents a la reinserció, etc.

Per tal de dur a terme una aproximació a l'objecte d'estudi, es prendran de referència els Centres Penitenciaris del territori català. A més, es comptarà amb un seguit d'entrevistes per tal de completar la investigació.

Les entrevistes es duran a terme tant a experts com a persones que des de la seva pròpia visió i experiència puguin aportar informació per tal d'enriquir el treball. Així, s'entrevistaran a dos experts, a un ex-pres que havia ocupat alts càrrecs en tallers productius i a una interna en tercer grau.

2. Marc teòric

2.1 Conceptualització

Al següent apartat, s'exposen les regulacions – tant internes com internacionals – respecte al treball penitenciari, amb la finalitat de realitzar una aproximació al concepte.

2.1.1 El treball penitenciari a Catalunya: un dret i un deure

El treball penitenciari a Catalunya es regula, bàsicament, pel Real Decret 782/2001, de 6 de juliol, que defineix la relació laboral de caràcter especial dels penats que realitzen activitats laborals en tallers penitenciaris i la protecció de Seguretat Social dels sotmesos a penes de Treball en Benefici a la Comunitat i per la Llei Orgànica 1/1979, de 26 de setembre, General Penitenciària (LOGP). La regulació es completa amb la Llei 5/1989 de 12 de maig, per la creació del Centre d'Iniciatives per la Reinserció (CIRE), entitat que té com a objectiu que tota persona sota vigilància penitenciària pugui desenvolupar activitats laborals.

Arribats a aquest punt, cal tenir present que la LOGP, a banda de considerar el treball penitenciari com un element fonamental pel tractament, estableix que aquest ha de ser tant un dret com un deure de l'intern (art. 26, LOGP).

Com a **deure**, la regulació vigent fa referència a que aquest treball serà obligatori per tothom, excepte en situacions de malaltia o tractament mèdic, els majors de 65 anys, els que presentin alguna incapacitat que ho impedeixi, per les dones embarassades, i per aquells que no puguin treballar per altres causes de força major (Art. 29, LOGP).

D'altra banda, i per tal de garantir el **dret** al treball a les persones dins d'institucions penitenciàries, com bé assenyala de la Cuesta (1996) i tal i com s'observa a la mateixa llei, es preveu que sigui la pròpia Administració qui el proporcioni (Art. 26, LOGP). En aquest punt, però, cal destacar que el Tribunal Constitucional, ha definit aquest dret com un dret d'aplicació progressiva¹.

En quant a les característiques bàsiques, el mateix article (Art. 26, LOGP), seguint el que disposa l'art. 25.2 de la Constitució Espanyola estableix que l'activitat laboral que realitzin els interns, en primer lloc, sota cap concepte

¹ Destaquen les Sentències del 13 de març de 1989 i del 19 d'octubre de 1989 (Citades a de la Cuesta, 1996)

podrà tenir caràcter aflictiu i haurà de respectar la dignitat de l'intern. A més, el treball haurà de ser proporcionat per l'Administració.

D'altra banda, la legislació penitenciària afirma que l'activitat productiva penitenciària haurà de tenir caràcter formatiu, creador i conservador d'hàbits laborals, amb la finalitat de preparar a l'intern per les condicions del treball en llibertat. (Art. 26.c, LOGP). Seguint aquesta mateixa línia, a l'art. 4.1 del Real Decret 782/2001 es contempla que la finalitat bàsica del treball penitenciari ha de ser preparar la futura inserció laboral de l'intern. També, la LOGP afirma que el treball penitenciari haurà de ser **compatible** amb el tractament i activitats d'ensenyament (Art. 28 LOGP).

Finalment, i referent a l'**accés** als llocs de treball per part dels presos, cal esmentar que se segueix un ordre de prelació concret (Art. 3.2 Real Decret 782/2001), tenint en compte la situació i necessitats de l'intern. Aquest accés no es veurà limitat per possibles discriminacions, ja tinguin a veure amb el sexe, amb la raça o amb la llengua, entre altres (l'art. 5.1.a del Real Decret 782/2001).

2.1.2 El concepte de treball penitenciari des del punt de vista internacional

Havent revisat la normativa interna, toca ara fer un breu repàs de la normativa internacional per tal d'acabar de contextualitzar.

D'entre les regles internacionals més rellevants en aquesta matèria, i que per tant configuren el concepte de treball penitenciari en aquest nivell, destaquen les Regles Mandela de 2015 (nova redacció de les Regles Mímines pel Tractament dels Reclusos de la ONU de 1955), les Regles Penitenciàries Europees de l'11 de gener de 2006, i les Regles de Bangkok del 16 de març de 2011.

De tota aquesta normativa internacional se'n poden extreure els elements bàsics que han de configurar l'estructura de l'activitat laboral penitenciària.

En primer lloc cal destacar que el mateix Centre penitenciari serà qui haurà de facilitar que els presos disposin d'aquests treballs, els quals hauran de ser útils i suficients (Arts. 26.2 i 26.9, Regles Penitenciàries Europees). En aquest sentit, les Regles Penitenciàries Europees (2006) estableixen que l'objectiu principal del treball penitenciari és capacitar al pres per guanyar-se la vida després de sortir de presó (Art. 26.3). A més, la nova redacció de les Regles Mínimes de 1955, les Regles Mandela (2015), estableix que el treball penitenciari és un dels instruments més bàsics per aconseguir complir la finalitat que es proposa tota pena; la reeducació i reinserció social del penat (Regla 4).

Aquesta activitat laboral, segons estableixen les Regles Mínimes pel Tractament dels Reclusos (1955), serà obligatòria pels presos, sempre i quan les seves capacitats físiques i mentals ho permetin (Art. 96.1), i haurà de ser un treball productiu i suficient per ocupar tota la jornada laboral del pres (Art. 96.2). A més, no ha de tenir caràcter aflictiu (Art. 97.1, Regles Mandela, 2015) ni ha de suposar un càstig per la persona que l'està duent a terme (Art. 26.1, Regles Penitenciàries Europees, 2006).

Des del punt de vista internacional, es recomana que aquest treball es desenvolupi en unes condicions el més similars possibles a les del treball que es du a terme en llibertat, mitjançant l'adopció de mesures legislatives i pràctiques per tal de fomentar-ho. Aquestes últimes serien relatives als sous, la seguretat social, la salut i seguretat del treballador². Seguint la mateixa línia, s'estableix que l'horari i hores de treball de l'intern s'adequaran a la normativa aplicable relativa al treball en llibertat (Art. 102, Regles Mandela, (2015), i Art. 26.15, Regles Penitenciàries Europees (2006)).

²Establert a l'Informe General de la Comissió d'Experts en Aplicació de Convenis i Recomanacions (ICE), 2001, par. 128 a 143; ICE, 2002, observació general sobre el Conveni núm. 29 de la OIT, par. 10. [Disponible a: [http://www.ilo.org/public/libdoc/ilo/P/09663/09663\(2001-89-1A\).pdf](http://www.ilo.org/public/libdoc/ilo/P/09663/09663(2001-89-1A).pdf)]

Aquest ha esdevingut un dels principis bàsics que s'ha remarcat, també, des de les Regles Penitenciàries Europees (2006), a l'art. 26.7. A més, les Regles Mandela (2015), a l'art. 98, apartat primer, afegixen que aquesta necessitat d'establir unes garanties mínimes en relació al treball dels presos per tal que les seves condicions s'assemblin a les del treball en llibertat en la major mesura possible, respon a la finalitat de preparar als reclusos per a les condicions normals del treball fora de la presó.

A més, també seguint l'objectiu de la reinserció, cal destacar que des del marc internacional s'assenyala que l'activitat laboral del pres no interfereixi en les activitats previstes pel seu tractament, educació i readaptació (Art. 26.16, Regles Penitenciàries Europees, 2006).

Finalment, i per concloure l'apartat, cal destacar que les Regles Mandela (2015), les Regles Penitenciàries Europees (11 de gener de 2006)³ i les Regles de Bangkok (16 de març del 2011) exposades, s'emmarcarien dins dels instruments de *softlaw*, ja que les seves propostes no són vinculants pels Estats.

a. El gènere femení en el treball penitenciari internacional

Tal i com es feia referència anteriorment, les regles de Bangkok en relació a les desigualtats entre homes i dones en els Centres penitenciaris resulten de gran rellevància en el marc del present treball. Aquestes regles vetllen per l'eradicació de les limitacions que pateixen les dones respecte els homes a la presó, fruit de les diferències biològiques i culturals existents entre els dos sexes, el qual fa que la presó sigui una experiència més desestructural per la dona que per l'home (Carlen, 2012). A més, s'estableix que les intervencions i programes que es duguin a terme hauran de capacitar a les dones per fer front a allò que les ha abocat a la delinqüència i per tal que puguin viure de manera independent (Regla 42, Bangkok).

³En virtut del que preveu l'art. 15.b de l'Estatut del Consell d'Europa, de 5 de maig de 1949.

En relació a l'àmbit d'interès del treball – l'activitat laboral penitenciària –, la Regla núm. 42 estableix també que s'han de prendre mesures per possibilitar que les dones puguin participar en activitats sobre bases iguals a les dels homes. A banda d'això, es preveu que per tal de facilitar la independència de les dones, s'incloguin programes amb la finalitat d'incentivar el desenvolupament de diferents habilitats⁴. Aquests programes, segons afegeix la Regla 42, hauran d'incloure activitats que tradicionalment, degut als estereotips de gènere, no s'han considerat aptes o apropiats per les dones.

D'altra banda, les Regles Mandela (2015), també fan una petita menció a les discriminacions per gènere que podrien esdevenir dins l'àmbit penitenciari. A la Regla núm. 2, la qual configura el principi fonamental de les regles, s'estableix que no hi ha d'haver diferències en el tracte que reben els reclusos que es fonamentin en prejudicis de sexe, entre altres⁵.

Respecte el tema, les Regles Penitenciàries Europees, a la seva Regla núm. 13, estableixen exactament el mateix que en el cas de la Regla núm. 6; no es discriminarà ni per raons de sexe ni per altres. Tot i això, més endavant, a la Regla 26.4 s'especifica que en relació a l'assignació dels treballs, no hi haurà d'haver cap discriminació motivada per una raó de sexe.

2.1.3 El treball penitenciari com a element de reinserció social i laboral des del punt de vista de la criminologia

Des de la criminologia, el treball penitenciari com a element de reinserció social s'emmarcaria dins les teories que emfatitzen en la importància dels

⁴Com ara relacionats amb activitats administratives, comptabilitat, informàtica, pintura i decoració, cuina i càtering, horticultura, perruqueria, jardineria, salut femenina, cures infantils, confecció de vestits o brodat (Regla 42, Regles de Bangkok).

⁵ Per exemple, prejudicis relacionats amb la llengua, la religió, la raça o la situació econòmica.

vincles per aconseguir que l'individu es reinserti a la societat i deixi de delinquir.

En aquest sentit, Sampson i Laub (1995) afirmen la transcendència dels vincles (com ara la feina o la família) com a punt d'inflexió en l'activitat delictiva de les persones. Aquí pren importància la terminologia de "*capital social*", que es refereix a la qualitat d'aquests vincles: els autors exposen que com més capital social tingui la persona, més s'allunyarà de la delinqüència. En aquest sentit refereixen que per tal que la feina sigui un factor d'integració social eficaç ha de ser estable i ha de motivar.

Partint d'aquest últim punt, Luque Reina et al. (2005), assenyalen que, per afavorir l'estabilitat i motivació de la feina, el treball penitenciari s'hauria de centrar en les preferències dels reclusos per tal d'incrementar la seva motivació per abandonar les activitats delictives.

En aquest mateix sentit, Filella (1998) afirma que sense una inserció laboral és inviable la inserció social dels ex-presos. Per tant, s'entén que el desenvolupament d'una ocupació laboral normalitzada és clau per la integració de l'individu a la comunitat (Filella, 1998).

Així, veient que tenir una feina és tan important per la reinserció, convé preguntar-se quin és el paper del treball productiu dins a presó. S'anava esmentant amb anterioritat que una de les finalitats més importants del treball productiu realitzat pels interns és fomentar la reinserció social d'aquells qui el realitzen (Puy Roca i Aliaga Hernández, 2007), però la qüestió que ara interessa és determinar com s'assoleix aquest objectiu.

En aquest sentit, la recerca s'ha plantejat en primer lloc si el treball penitenciari influeix d'alguna manera en la reinserció social d'aquell qui el realitza. En aquesta matèria destaca Glasser (citada per Filella, 1998), que a l'any 1964, ja apuntava la necessitat de l'activitat laboral per garantir la reinserció dels delinqüents.

Més recentment, i en la mateixa línia que l'autor anterior, destaca la investigació de de Alòs-Moner et al. (2009), duta a terme en base a les opinions que els presos tenen sobre la utilitat del treball penitenciari que estan realitzant per la seva reinserció. Finalment es conclou que la realització d'un taller productiu sí que afavoreix la reinserció sociolaboral. A més, es destaca que si el taller és qualificat i si s'exerciten competències i disciplines útils per l'activitat laboral en llibertat, hi haurà més probabilitats d'una reinserció a la societat exitosa.

Així, partint de la base que el treball penitenciari és positiu per la reinserció, diverses investigacions s'han centrat en esbrinar com el treball productiu penitenciari aconsegueix afavorir la reinserció dels presos. A tall d'exemple es destaca la investigació duta a terme per Artiles et al. (2009), en la qual es posa de manifest la importància d'aquesta activitat com a element estructurador de la quotidianitat dels presos; ocupa i estructura el seu temps. Conclouen que els hàbits que inculca – com ara l'autodisciplina, la puntualitat, l'esforç i la responsabilitat – resultaran essencials per l'assumpció de valors lligats al procés de resocialització i reinserció social.

A més, el treball penitenciari permet evitar el pati, i consegüentment, situacions potencials de conflictivitat. En aquest sentit, els autors destaquen que des d'una vessant més teòrica aquest punt s'avé amb el que exposaven Foucault i Pavarinni (1986 i 1983) en relació a la funció de manteniment d'ordre i seguretat que latentment du a terme el treball penitenciari⁶.

En referència a la literatura criminològica sobre el tema, Bushway (citada per de Alòs-Moner et al. 2011) afegeix que el treball penitenciari contribueix a aportar nous coneixements útils per construir una nova vida allunyada dels mals hàbits que no es corresponien amb les normes i que van portar a l'individu a la delinqüència, i adquirir nous vincles, habilitats, i hàbits

⁶Els resultats de la investigació d'Artiles et al. (2009) coincideixen amb els de la investigació de Guillbaud (2008).

relacionats amb una forma d'actuar diferent. Aquesta idea és compartida també per Maruna (citada per de Alós-Moner et al. 2011).

A més, seguint amb les mateixes idees, Uggen i Staff (2001) realitzen un estudi sobre la reincidència de les persones que han treballat durant la seva estància a la presó i de les que no, conclouent, a grans trets, que aquesta xifra és menor si s'ha desenvolupat algun tipus d'activitat laboral penitenciària. Per tant, la reinserció social és més favorable quan hi ha hagut la participació en algun taller productiu.

2.2 Estat de la qüestió

Tot i que des d'organismes internacionals, tal i com s'ha vist, es vetlla perquè les condicions de les dones en relació al treball penitenciari no siguin pitjors que les dels homes i perquè no hi hagi discriminacions relacionades amb el gènere en aquest àmbit, a Catalunya el treball penitenciari del col·lectiu femení segueix presentant deficiències importants que perjudiquen la seva reinserció posterior.

2.2.1 *El treball penitenciari a Catalunya*

***a. Població reclusa ocupada: les xifres*⁷**

Tal i com ja s'ha esmentat, des del Centre d'Iniciatives per la Reinserció (CIRE d'ara endavant) es gestiona el treball remunerat a les presons de Catalunya. S'ofereixen tant activitats laborals a l'interior del centre, que es divideixen en tallers productius o bé en serveis, com activitats a l'exterior del centre per aquelles persones que es troben en l'última etapa de la seva condemna (CIRE, 2010).

Pel que fa a la tipologia d'activitats remunerades que es poden dur a terme dins l'àmbit penitenciari, doncs, destaquen els tallers productius i els serveis. Dins els tallers productius s'engloben activitats d'impremta, serralleria, fleca,

⁷Les dades que s'exposen en aquest apartat han estat facilitades des del CIRE, a través del tutor del treball.

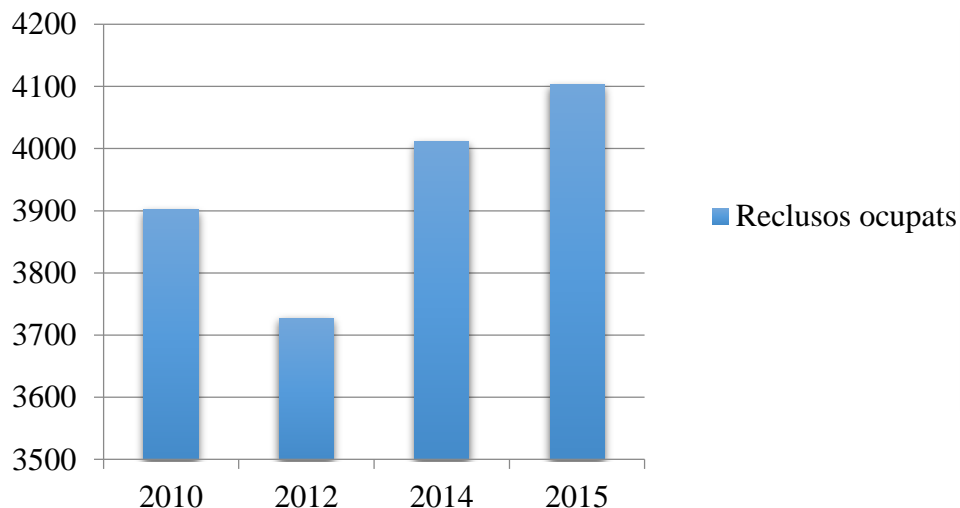
confecció, fusteria, cartronatge i palets, i de manipulació i muntatge. En relació als serveis, les activitats que es comprenen dins d'aquesta tipologia de treball penitenciari són fer-se càrrec de la botiga, la bugaderia, de la cuina i els serveis auxiliars (CIRE, 2010).

De tota aquesta varietat, els tallers productius de muntatge i manipulació, confecció i cuina són els més multitudinaris (CIRE, 2016).

A tot això, segons les xifres facilitades pel CIRE (2016), a desembre de l'any 2015 hi havia un total de 4.103 persones ocupades (veure Gràfic 1).

Gràfic 1: Reclusos ocupats a Catalunya per anys

Unitats: nombre de reclusos

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del CIRE (CIRE, 2015).

Tal i com s'observa per les dades facilitades, en el darrer any hi ha hagut un augment de la població ocupada en contextos penitenciaris. Tenint en compte la població reclusa que hi havia en aquell moment (Taula 1), les dades en quant a ocupació són força rellevants: al desembre de 2015, de totes les persones amb disponibilitat per treballar, un 62.20 % ho feia (CIRE, 2016).

Taula 1: Població reclusa a Catalunya per sexe.

Unitats: nombre d'interns

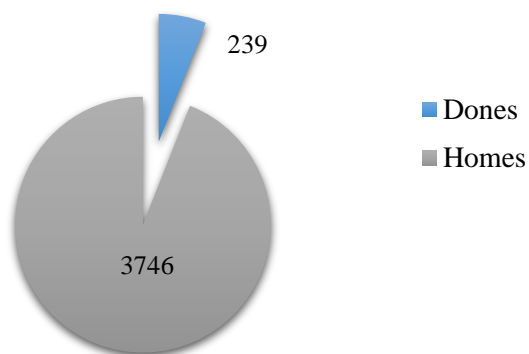
	Sexe		
	Ambdós sexes	Homes	Dones
Setembre 2015	8992 (100%)	8324 (93,3%)	598 (6,7%)
Desembre 2015	8810 (100%)	8201 (93,09%)	609 (6,91%)

Font: Elaboració pròpia a partir de les estadístiques facilitades pel CIRE (2016).

Ara bé, tal i com també posa de relleu la Taula 1, les dones ocupen un petit percentatge de la població penitenciària, el qual, lògicament, també es fa visible en les xifres d'ocupació segons el sexe (Gràfic 2).

Gràfic 2: Població reclusa ocupada per sexe (setembre 2015)

Unitats: nombre de reclusos

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades facilitades pel CIRE (2016).

Aquestes 239 dones configuren un 6% de la totalitat de població ocupada en el context penitenciari (CIRE, 2016).

Tot i això, cal prestar atenció a les dades proporcionades: de les 598 dones que hi havia a presó a setembre de 2015 (Taula 1), 239 estaven ocupades (per tant, un 39,96%). Pel que fa als homes: de 8324 (Taula 1), 3746 estaven ocupats (per tant, un 45%) (Taula 2).

Taula 2: Percentatge de població ocupada per sexe

Unitats: nombre d'interns

	Població Penitenciària	Població Ocupada
Homes	8324	3746 (45%)
Dones	598	239 (39.96%)

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades facilitades pel CIRE (2016).

Segons dades del CIRE (2016), als Centres Penitenciaris de dones hi ha menys varietat de tallers. Actualment, en aquests centres hi ha tallers de serveis de cuina, bugaderia i botiga, i tallers de muntatges i manipulats. Als Centres Penitenciaris d'homes, a banda d'aquests, hi ha també tallers de confecció, fusteria i serralleria.

Frutos i Viedma (2012) realitzen una proposta de distribució dels treballs penitenciaris segons tres grups. El grup 1 el configurarien els tallers relacionats amb la neteja, la cuina, la bugaderia, la biblioteca, etc. El grup 2 agruparia aquells tallers relacionats amb la manipulació i que no requereixen de qualificació. Finalment, al grup 3 s'hi trobarien aquells tallers realitzats a l'exterior i que estan més ben pagats i valorats.

Segons l'estudi dels autors, el percentatge d'homes ocupats es distribueix de manera equitativa entre el grup 1 i 2, i són una minoria els homes que tenen accés als tallers que serien referents al grup 3. Tot i això, en el cas de les dones, la gran majoria (un 62.9% de les dones ocupades) es trobaria ocupada en tallers pertanyents al grup 1, i configurarien una minoria encara més accentuada aquelles dones que es trobarien ocupades en tallers del grup 3 (Frutos i Viedma, 2012).

De manera similar, al Programa d'accions per a la igualtat entre dones i homes en l'àmbit penitenciari (SGIP, 2009), queda reflectit que la gran majoria de dones ocupades (aquesta vegada a nivell espanyol), desenvolupen funcions auxiliars del centre, les quals solen ser indeterminades, de molt baixa qualificació, i sense que proporcionin hàbits laborals acreditables per la inserció al mercat laboral en llibertat.

2.2.2. Les dones i el treball penitenciari a Catalunya

En aquest apartat es discutirà la figura femenina dins el context penitenciari, i es posarà de relleu la situació adversa a la que s'enfronten en relació al treball penitenciari que desenvolupa, sense oblidar com aquesta repercuteix en la seva futura reinserció.

a. Invisibilitat del col·lectiu femení dins del context penitenciari

Tal i com es comentava anteriorment, les estadístiques reflecteixen que la població reclusa masculina és molt superior a la femenina. La xifra de dones recluses passa fàcilment desapercebuda i serveix de justificant pel fet de no assegurar una reinserció eficaç i satisfactòria per les dones, considerant les diferents necessitats (Carlen, 2012). En la mateixa línia, i tal i com exposa Almeda (2003), la poca població reclusa femenina, comparativament amb els homes, motiva que no es destinin recursos a crear programes en base a les necessitats específiques femenines, al·legant, des de l'administració penitenciària, a l'elevat cost d'aquests.

Aquesta invisibilitat fa que no s'atengui, doncs, a les especificitats del col·lectiu femení empresonat, ocasionant així, que aquest sigui dels col·lectius més discriminats, tant per la societat com per la pròpia administració penitenciària (Almeda, 2003).

b. Situació laboral prèvia de les dones empresonades

A mode de contextualització, convé primerament prestar atenció a la situació laboral prèvia a l'empresonament de les dones. Resulta rellevant tractar aquest punt, ja que, tal i com afirma Martin (2015) és discutible que els programes que es dirigeixen a les presons femenines proporcionin les habilitats professionals necessàries per poder afrontar la vida en llibertat. A més, assenyala que una de les causes que ho ocasiona és el plantejament erroni d'aquests programes: se centren tan sols en el delictes comès, deixant de banda l'exclusió prèvia que s'ha patit.

En aquest sentit, Cruells i Igareda (2005), posen de relleu que la situació laboral prèvia d'una part important de les dones empresonades és deficient: gran part d'aquestes dones estaven sense feina, treballant en feines precàries o sense cap mena de qualificació abans de la seva entrada a presó. Les autores destaquen que la majoria tan sols tenien experiència en serveis domèstics, o bé no tenien cap mena d'experiència laboral.

c. El treball penitenciari amb perspectiva de gènere

Quan s'enfoca el treball penitenciari des de la perspectiva de gènere, surten a la llum les diverses limitacions que presenta per aquest col·lectiu.

En aquest sentit, Bodelón (2012) destaca que els treballs als que tenen accés les dones a presó, són feminitzats. Així, Cruells i Igareda (2005), posen de manifest que les dones, durant la seva estància a la presó, tenen accés a feines que reforcen el rol tradicional de la dona a la societat i sense valor de cara al mercat laboral; un 74,7% de les dones ocupades a presó treballa a l'àrea de serveis, és a dir, a la cuina, a la bugaderia, o netejant (Bodelón, 2012). Almeda (2003) afegeix que, en general, hi ha menys oferta de feines per realitzar que a les presons d'homes, que les activitats laborals que realitzen les dones, moltes vegades són feines que a les presons masculines s'han rebutjat prèviament, i que són activitats més mal pagades.

Partint de la base que les dones entren a presó amb poca o nul·la experiència laboral o havent realitzat sempre tasques domèstiques, les activitats esmentades no afavoreixen al desenvolupament de les competències i habilitats professionals necessàries per tenir accés a noves oportunitats al mercat laboral, el qual dificulta les seves possibilitats d'integració social un cop en llibertat (Bodelón, 2012).

De la mateixa manera, per les dones que entren a presó amb competències laborals, tenir accés a treballs penitenciaris que no potencien habilitats útils per accedir posteriorment al mercat laboral, ocasiona que les competències

que tenien inicialment es vagin debilitant per falta de pràctica (Cruells i Igareda, 2005).

Tal i com exposa Almeda (2003), aquesta deficiència en termes d'aportar coneixements i habilitats laborals que dificulta la seva reinserció, ve motivada per un error de plantejament. Es parteix de la base que són sempre els homes els sustentadors principals de la família i que per tant les dones no necessiten adquirir habilitats professionals més qualificades. Així doncs, no es té en compte que moltes vegades, les dones empresonades, són mares i configuren una unitat domèstica monoparental, sent elles les sustentadores principals. Per tant, dur a terme activitats tan mal qualificades i sexistes, no facilita la seva reinserció.

Després del període passat a presó, doncs, les dones encara es troben més vulnerables en no tenir feina, ja que no se les ha preparat degudament en aquest aspecte. Així, s'aboquen de nou a tasques domèstiques i quotidianes, de baixa qualificació i mal remunerades, el qual no ajuda a la seva reinserció (Almeda, 2003).

Finalment, resulta rellevant esmentar que en les presons de dones situades dins de presons d'homes, les dificultats i discriminacions apuntades s'agreugen. En aquest sentit, en aquest tipus d'establiments, els homes tenen prioritat per accedir als llocs de treball degut a les diferències que es perceben en la productivitat (Cruells i Igareda, 2005). Això, com assenyala Almeda (2003), fomenta la inactivitat de les dones.

Per concloure, tal i com afirma Almeda (2003), les característiques de les tasques que duen a terme les dones a presó, posen de relleu la vigència de les tesis de Lombroso (citada per Almeda, 2003), en les que s'afirma que la dona, al delinquir, transgredeix tant la llei com el seu rol social, de manera que des de presó es busca encara tractar aquesta doble transgressió, inculcant a la dona els valors principals del seu rol a través de les activitats que realitza.

2.3 Enfocament teòric adoptat

Prenent consideració de la importància del treball penitenciari per la reinserció i adquisició de valors pro-socials que allunyin a les persones de la delinqüència, es parteix de la base que tots els desavantatges que tenen les dones que desenvolupen aquests treballs, exposats anteriorment, les posen en una situació de discriminació envers l'eficàcia de la seva reinserció.

En aquest sentit, a banda de considerar que el treball penitenciari resocialitza, es parteix també de l'acceptació de la presència d'androcentrisme en els Centres Penitenciaris (Bodelón, 2012) en un sentit ampli, però sobretot, en relació al treball penitenciari que realitzen les dones.

3. Hipòtesis

A continuació, es presenten les hipòtesis que responen a l'objectiu de verificar si els entrevistats perceben les diferències i desavantatges esmentades, i, en el seu cas, com relacionen aquestes carències amb la futura reinserció de les dones privades de llibertat .

H1: Els entrevistats reconeixeran la vital importància que té el treball penitenciari pel tractament i la reinserció.

H2: Les carències més importants de l'activitat laboral penitenciària de les dones es veuran reflectides en els discursos dels entrevistats.

H3: Els entrevistats percebran que les ocupacions laborals penitenciàries que realitzen les dones, no contribueixen al desenvolupament de les competències ni habilitats necessàries per respondre a les oportunitats que podrien sorgir en el món professional fora de la presó.

H4: Tenint en compte que el rol tradicional de la dona es veu reforçat durant la seva estància a la presó degut a la tipologia de treballs als que tenen accés, caldrà verificar si l'activitat laboral de les dones es vincularà més sovint amb els serveis (cuina, neteja, bugaderia, etc.) o amb la resta de tallers productius.

4. Metodologia

4.1 Presentació del mètode i disseny utilitzats

Per dur a terme la investigació s'ha recorregut a la tècnica de recollida d'informació narrativa, provinent dels discursos dels participants mitjançant entrevistes, en aquest cas, semi-estructurades, per tal de garantir una major fluïdesa en el discurs i més amplitud de narrativa.

Les entrevistes que s'han elaborat i dut a terme, doncs, tracten de posar de relleu la visió dels entrevistats del treball penitenciari que realitzen, en quant a efectes en la reinserció i desavantatges característics del seu treball, des de diferents punts de vista.

Per arribar a una conclusió en relació a la refutació o verificació de les hipòtesis, s'ha recorregut a l'eina Atlas-Ti d'anàlisi de discursos, la qual permet relacionar les informacions dels discursos entre sí.

4.1.1 Camp d'anàlisi

L'univers de l'extracció de la mostra compren els Centres Penitenciaris catalans. La mostra es divideix en dues vessants: la primera vessant la configuren un ex-pres i una interna en tercer grau entrevistats, que aporten una visió en primera persona del fenomen des de dos angles diferents. La segona vessant la configuren dos experts en el tema, que aportaran una visió més teòrica del tema, des d'una perspectiva més professional.

Tenint en compte aquestes dues vessants i l'especificitat de cadascuna, s'han elaborat dos guions d'entrevistes diferents. Tot i això, per tal que les hipòtesis es puguin contrastar des de tots els punts de vista tractats, els guions de les entrevistes han seguit en ambdós casos un mateix eix i una mateixa lògica per tal que les informacions que s'extreguin de les entrevistes siguin comparables entre sí i permetin contrastar les hipòtesis.

4.1.2 Captació i elecció de la mostra

Pel que fa a l'elecció i captació de la mostra, cal destacar que s'ha dut a terme de manera institucional, és a dir, mitjançant l'ajuda de la Universitat Autònoma de Barcelona, des d'on es coordina el mateix treball.

La mostra, a més, ha estat escollida de manera estratègica per tal de tenir accés a la informació rellevant de cara a l'objecte d'estudi del treball que s'està realitzant. Així doncs, s'ha tingut en compte la presència de característiques determinades en les persones entrevistades. Bàsicament s'ha buscat que la mostra hagués participat en tallers a la presó i/o tingués coneixements amplis sobre les condicions dels mateixos en el cas de les dones.

4.1.3 Saturació estructural

El treball elaborat es un treball acadèmic, de manera que presenta varies limitacions. Entre elles, per exemple, el temps del qual es disposa o els pocs recursos. A causa d'això, no serà possible arribar al punt de saturació estructural, és a dir, al punt on les dades comencen a ser tan similars entre elles que ja es pot parlar d'un resultat vàlid per la investigació i es permet la refutació o validació d'hipòtesis.

Tot i això, sí que es buscarà representativitat en la mostra seleccionada. És a dir, que les persones entrevistades permetin concloure amb resultats extrapolables a la població. Per això és necessari que la mostra comparteixi les característiques més rellevants del conjunt de la població, en aquest cas, la resta de població penitenciària.

4.1.4 Perfil dels entrevistats

Entrevistat 1 (E1): Dona en tercer grau de tractament.

Entrevistat 2 (E2): Home en Llibertat Condicional.

Entrevistat 3 (E3): Dona. Voluntària de l'associació dona i presó.

Entrevistat 4 (E4): Dona. Treballadora del Centre d'Iniciatives per la Reinserció (CIRE).

5. Anàlisi de la informació

5.1 Codis

A partir del marc teòric, la informació narrada anteriorment, i les hipòtesis formulades, s'han preestablert uns codis⁸ (Taula 3) que a partir de la seva presència o no presència en el discurs dels entrevistats permetran refutar o validar les hipòtesis plantejades anteriorment.

També es reserva un espai per aquells codis que no s'esperava que sortissin però que els entrevistats han integrat en el seu discurs i han resultat ser rellevants per la investigació.

Taula 3: Codis de la investigació

Codis Emergents	Codis Preestablerts
Normalització d'estils de vida. Família. Formació.	Hàbits laborals. No adquisició d'habilitats. Sous baixos. Serveis. Tallers productius. Monotonia, sexisme/feminització ⁹ .

⁸ Com a codis s'entén la unitats d'anàlisi. Es creen per simplificar l'anàlisi de les dades que apareixen als discursos dels entrevistats, i permeten agrupar diferents informacions.

⁹ Entenent el codi "sexisme o feminització" com al reforç del rol tradicional femení a través dels treballs penitenciaris que duen a terme les dones, basat per exemple en que les dones no necessiten adquirir habilitats laborals, sinó que elles han d'ocupar-se dels fills, les feines més domèstiques, etc.

5.2 Famílies

En aquest apartat simplement s'han ajuntat els codis esmentats anteriorment en dues famílies (Taula 4) de codis diferents, tenint en compte la informació a la que es refereixen.

Aquest pas facilitarà l'anàlisi de dades posterior, permetent una visió més clara de les dades que validaran o refutaran les hipòtesis.

La primera família fa referència a aquells codis que parlen de la relació que les entrevistades estableixen entre la reinserció i el fet de participar en activitats laborals a la presó. A la vegada, aquesta família es relaciona amb les dues hipòtesis que s'han establert en aquest sentit (H1 i H3). Per tant, segons el sentit en el què apareguin els codis d'aquesta família en el discurs dels entrevistats, les hipòtesis H1 i H3 seran validades o refutades.

La segona família fa referència als codis que parlen dels aspectes més rellevants del treball penitenciari femení i que les entrevistades detecten. Aquesta família, en relació als seus codis, aportarà informació per verificar o refutar les dues hipòtesis que s'han establert en aquest sentit (H2 i H4). Així, segons el sentit en el què apareguin els codis d'aquesta família en els discursos dels entrevistats, les hipòtesis H2 i H4 seran refutades o acceptades.

Taula 4: Famílies de Codis de la investigació

Famílies	Codis
<u>Reinserció i Treball Penitenciari</u>	Hàbits laborals. Formació. No adquisició d'habilitats.
<u>Característiques Treball Penitenciari femení</u>	Monotonia. Família. Sous baixos. Tallers productius. Serveis. Feminització/sexisme. Normalització de l'estil de vida.

5.1 Anàlisi de discursos

En aquest apartat es discutirà la informació que s'ha recollit al llarg del treball, a partir de les diferents entrevistes realitzades. La informació es tractarà segons els dos temes bàsics sobre els quals gira aquest treball: el treball penitenciari en relació al seu impacte en la reinserció, i les condicions desavantajoses que presenta el treball penitenciari que les dones desenvolupen a les presons.

5.1.1 Les característiques i condicions del treball penitenciari en femení segons els entrevistats

Un dels objectius principals que perseguia aquesta investigació era veure com les condicions del treball penitenciari femení eren percebudes pels entrevistats.

a. La monotonia del treball penitenciari femení

En aquest sentit, començant pel col·lectiu dels interns entrevistats, es destaca la monotonia com a element molt present en les feines que duen a terme les dones a la presó. En aquest sentit, l'entrevistat 2 (E2), apunta el següent:

*“Sí que he observat algunes diferències... com tu dius, al tenir un rang alt dins els tallers, he pogut veure coses. Les dones fan feines diferents... elles fan flors i els homes fem manipulacions més pesades... les feines que fan les dones són més avorrides... són manipulacions més... (intervinc) **Minucioses?** Sí, minucioses, delicades... perquè tenen les mans fines” [E2]*

L'entrevistada 4 (E4) expressa el mateix quan parla del tipus d'activitats que duen a terme, dient que les noies duen a terme activitats que sempre consisteixen en el mateix, és a dir, activitats molt rutinàries:

“(...) Però no treu que hi hagi dones que siguin encarregades.. però sí que és veritat que les funcions que fan les dones és de mantilladora i

verificadores... és a dir, posen làmines de plàstics entre peces i comproven que els productes estiguin ben acabats...” [E4]

b. La diferència de salaris

Una limitació que també s’ha pogut trobar al discurs dels entrevistats és en relació als salaris. En aquest sentit, en els discursos dels entrevistats, ha aparegut diverses vegades el tema que les dones tenen uns salaris més baixos que els homes:

“Jo crec que les feines de les dones són més dolentes que les dels homes... en ocasions he vist que els tallers que no interessaven als homes els enviaven perquè els fessin les dones.

– No interessaven?

Em refereixo a que econòmicament són més mal pagats.” [E2]

Per la seva banda, l’entrevistada 3 (E3) afirma el mateix, i apunta el següent:

“Però els tallers que elles fan són normalment feines molt senzilles, de manipulació, molt mal pagades, i que... no s’aprèn cap ofici ni s’aprèn res... Però diuen que realment no és que els treballs que fan estiguin mal pagats, sinó que es considera que a la presó ja se’ls hi dona tot el que necessiten: l’atenció mèdica, el menjar... tot això ja se’ls hi dona, i el que treballin és com de més a més...” [E3]

L’entrevistada 4 (E4) és de la mateixa opinió:

“(...) com pot ser que el punt de vista dels interns homes, i de la resta de professionals coincideixin en què les dones fan un tipus de feina que és molt més... que requereix de més estona d’estar fent el seguiment, tota l’estona d’estar fent la mateixa feina.. i el que et demanen és que sigui més polit l’acabat,... però això també implica que el sou és molt més baix, vale?” [E4]

En quant a la explicació que l'entrevistat 2 (E2) dóna a la mateixa qüestió, es ressalta que:

“Bueno... als tallers es cobra per peces fabricades. Les dones, com que fan unes peces més delicades i minucioses... necessiten més temps, i clar... llavors també cobren menys. Això no ho veig bé, que les dones cobrin menys... perquè si elles tenen fills se n'han de fer càrrec des de dins la presó, els han de mantenir i amb el poc que guanyen és molt difícil.” [E2]

A la mateixa cita, com es pot observar, també es posa de relleu que sovint les dones empresonades han de continuar fent-se càrrec dels fills i la resta de la família que tenen a l'exterior de la presó. Així doncs, en aquest sentit, el fet que els salaris que cobren quan desenvolupen algun tipus d'activitat laboral durant el seu internament siguin tan baixos, les posa en una situació encara més difícil i desestructural dins la presó, ja que els recursos dels que disposen per mantenir-se són encara més mínims.

c. Sexisme en el treball penitenciari femení

Una altra limitació o condició desavantatjosa que presenten els treballs penitenciaris que duen a terme les dones a la presó és que són sexistes, és a dir, reforcen el rol que la societat ha imposat a la dona. En aquest sentit, es destaca que amb el tipus d'ofertes de treballs que duen a terme els homes i les dones a dins la presó també responen a la tipologia de treballs que duen a terme fora d'aquesta:

“Totalment, perquè per exemple que les dones facin perruqueria o aprenguin a cosir... i els homes fan fusteria o mecànica.. és a dir, estan molt delimitats els rols de la dona i l'home que tenim imposats a la nostra societat... hem d'entendre que és una societat sexista i masclista i que com a tal es planteja les coses... Així, a dins de la presó, no tindrà una noia que estigui a fusteria, per més que ella sàpiga dibuixar i que a ella li vingués de gust i li agradés.” [E3]

En la mateixa línia, l'entrevistada 4 (E4) destaca que veu el sexisme representat en el següent:

“(...) Però la realitat és que a les dones... elles són més polides, i llavors hi ha feines que són més polides i que les acaben fent elles, vale?” [E4]

“Home, ja pel fet de dir que les dones fan una feina molt més polida que no un home, doncs... això també té molt a veure amb el tema del masclisme, no? Llavors sí que està una mica enfocat en aquest sentit...” [E4]

La mateixa entrevistada apunta a altres manifestacions del masclisme o feminització en els treballs penitenciaris que realitzen les dones a presó:

“Elles participen igual [en els mateixos tallers que els homes], el que passa que clar... es té en compte que els homes, per exemple, tenen més força que les dones i per tant, és més freqüent que facin per exemple feines de forestal. Però les dones també hi participen, tot i que no tant freqüentment. Però a vegades, és cert que elles mateixes també diuen: no, això no ho vull fer perquè això és una feina d'home... per això s'ha de conscienciar molt que no hi ha feines d'homes i de dones, sinó que tots podem optar.

A més, cadascú té unes competències bàsiques diferents... i s'han de potenciar. Fer-ho ajudarà a desvincular alguns tallers amb homes i d'altres amb dones... perquè es tindrà en compte que cadascú és hàbil en unes coses i té unes mancances en unes altres, independentment, però, del gènere.” [E4]

Com s'observa, l'entrevistada 4 (E4) també apunta solucions davant d'aquesta problemàtica.

d. Tallers productius i serveis

En quant als tallers productius i les seves característiques principals, l'entrevistada 4 (E4) apunta el següent:

“Els tallers de manipulats, evidentment en funció de la població que hi hagi a cada centre i de si l'espai permet o no que hi hagi més tallers o no, doncs hi haurà una sèrie de tallers o uns altres... però en teoria les tasques de manipulats són iguals en un centre que en un altre... ai, en una secció que en una altra, és a dir, en la d'homes i dones. Però la realitat és que a les dones... elles són més polides, i llavors hi ha feines que són més polides i que les acaben fen elles, vale?” [E4]

En relació als tallers i serveis, també, l'entrevistada 3 (E3) assenyala que els tallers productius són la preferència principal de les dones que treballen a presó, però que a causa de les escasses places, es veuen obligades a participar en serveis si volen algun tipus de benefici econòmic:

“No [no fan més serveis que tallers], normalment les dones volen fer tallers perquè a més amb els tallers estan assegurades, quan després surten al carrer compta com a anys treballats.... llavors, totes prefereixen tallers, però com que hi ha poques places i molta demanda, elles s'apunten a les llistes i mentre no li donen el taller fan els serveis.” [E3]

L'entrevistada 4 (E4) comparteix la idea que les dones no fan més serveis que tallers, però apunta a diferents raons:

“No hi ha més dones fent serveis que tallers. La població penitenciària de dones a centres és molt baixa, hi ha molt poques dones... aleshores hi ha pocs serveis i estan coberts...” [E4]

e. Normalització de l'estil de vida

D'altra banda però, en quant a crítiques més positives en relació a les característiques i/o condicions del treball penitenciari femení, cal destacar que:

“Sí, que són molt útils... M'han servit... No només pels beneficis econòmics, sinó perquè tens moltes hores mortes que passes al pati, on

hi ha problemes, i fent aquestes activitats aprofites el temps i no se't fan tan llargues les hores. Però també et dic que la motivació ha de sortir d'un mateix, perquè ara no hi ha redempció per la realització d'activitats... això abans motivava a realitzar-les per poder sortir abans.” [E1]

Així, en aquest sentit, s'evidencia que el treball penitenciari en femení, tot i les moltes limitacions que pugui presentar, és molt útil per normalitzar l'estada a la presó dels interns i contribueix a dur un estil de vida també normalitzat.

L'entrevistada 3 (E3) coincideix amb aquest avantatge del treball penitenciari:

“(…) Jo penso que l'objectiu real dels tallers és ocupar el temps i guanyar els diners.” [E3]

5.1.2 El treball penitenciari i la posterior reinserció

a. Hàbits laborals

Pel que fa als interns entrevistats, en relació a de quina manera veuen que el treball penitenciari pot ajudar a la futura reinserció, destaca que:

“Crec que sí [que el treball penitenciari ajuda a la reinserció]... treballar a dins la presó crea uns hàbits de compliment d'horari, d'acatar unes normes, de respecte, de serietat amb la feina. Per mi això és útil per reincorporar-se al mercat laboral quan surti d'aquí.” [E1]

“Clarament sí [que haver treballat a dins a presó m'ajudarà a reinserir-me], treballar a dins la presó m'ha ensenyat a complir el que toca... si s'ha de ser a tal hora a tal lloc, s'hi ha de ser. Aprens també a respectar les normes del lloc on treballes...” [E2]

Així, aprendre a ser rigorós i adoptar certs hàbits laborals universals, és a dir, vàlids per a totes les feines, és percebut com a un fet positiu per les persones

que treballen dins la presó, ja que ho vinculen amb tenir més possibilitats d'èxit a l'hora de trobar o buscar una feina en llibertat, i per tant, amb la possibilitat d'una millor reinserció.

b. Habilitats laborals

D'altra banda, l'intern entrevistat (E2) comenta que la reinserció és més difícil per les dones si es té en compte el treball penitenciari i els beneficis que pot aportar. Així, l'entrevistat, tenint en compte tots els desavantatges o totes les condicions més desfavorables que ell mateix esmenta i pot reconèixer en el treball penitenciari femení (i que han estat esmentades en el subapartat anterior), conclou que no es proporcionen habilitats suficients a les dones com per tenir més facilitats per trobar feina en llibertat:

“[Crec que les feines que fan les dones a la presó] No [són tan útils per la reinserció com les que fan els homes]... perquè les activitats que fan... a fora no serveixen, no aprenen coses que després les puguin ajudar a trobar una feina...” [E2]

Amb aquesta mateixa idea coincideix l'entrevistada 3 (E3):

“Per elles les ofertes són molt poques... N'hi ha molt poques que al carrer ajudin a trobar una feina. A vegades hi ha hagut ofertes de perruqueria, de cosir... Però els tallers que elles fan són normalment feines molt senzilles, de manipulació, molt mal pagades, i que... no s'aprèn cap ofici ni s'aprèn res...” [E3]

A més, la mateixa entrevistada afegeix més endavant:

“Sí [el treball penitenciari que realitzen les dones a la presó els limita la reinserció a causa de les seves condicions], i pels homes també és limitat... jo penso que l'objectiu dels tallers és ocupar el temps i guanyar els diners, però per mi, veig que en cap moment estan orientats a aprendre un ofici que els pugui servir quan surtin de la presó. Però les noies a dins la presó, moltes vegades no pensen en aprendre un ofici...”

pensa que elles a fora potser no han treballat mai... a presó solen buscar més ocupar el temps i fer diners.” [E3]

L’entrevistada 4 (E4) insisteix també en la importància d’aquesta limitació, ja que, com assenyala, té un gran impacte en la reinserció posterior de les dones:

“(…) [Les dones] estan pràcticament en cadenes de muntatge. Això no perfecciona ni dóna les habilitats necessàries com per poder-te enfrontar després a la realitat del món laboral... Llavors, aquests tallers no et preparen en aquest sentit.(…) Però és curiós, no? Que realment tothom se n’adona que la feina de les dones és molt més limitada [que la dels homes]...” [E4]

“També s’intenta canviar la perspectiva dels tallers productius. És a dir, el pilar transversal de CIRE és inserció laboral, no? Llavors, amb els tallers productius, es produeix, però s’intenta que no es perdi de vista mai aquest pilar, que és inserció de persones que estan complint una mesura judicial. Que no es vegi només com un centre productiu, sinó també on puguin adquirir habilitats que realment permetin poder ocupar o treballar en el moment que surtin... Si no tens aquestes habilitats, de cara al mercat laboral, no tens res a fer... S’han de donar aquestes eines.” [E4]

“Això és el que es busca, que una vegada estiguin fora, disposin d’unes habilitats necessàries per poder continuar treballant a fora de presó, com feien a dins. Això és el que s’intenta, no? Perquè aquestes dones tenen una trajectòria d’estar fent feines domèstiques i de no tenir cap contacte amb el món laboral... llavors aquí s’intenta potenciar això amb ajudes i altres recursos. Aquests recursos permeten que les dones es puguin relacionar o es puguin posar en contacte amb el món laboral.” [E4]

c. Formació

També, de cara a una millor reinserció, l'entrevistada 4 (E4) apunta que la formació és una base molt important per trobar feina a fora de la presó:

“A més, a part de la feina manipulativa hi hauria d’haver també una formació en continguts, conceptual, vale? Pensa que moltes d’elles no disposen de cap altre recurs, no tenen estudis, són persones que no estan alfabetitzades i això encara impossibilita més la seva inserció laboral... això és una limitació molt important...” [E4]

6. Conclusions

Aquesta investigació pretenia analitzar les condicions en les quals es desenvolupa el treball penitenciari que realitzen les dones mentre compleixen la seva condemna i en quin sentit són més desavantajoses respecte a les dels homes. En aquesta mateixa línia, es perseguia verificar si les eventuais limitacions afectaven en la posterior reinserció de les dones.

És per això que les hipòtesis s’han ajuntat en dos grups: hipòtesis en relació a l’impacte del treball penitenciari femení en la reinserció (la primera i la tercera), i hipòtesis en relació als desavantatges del treball penitenciari femení, respecte el que realitzen els homes (la segona i la quarta). Això ha facilitat l’anàlisi de resultats de la investigació. En aquest apartat, per tant, es discutirà la validesa o no de les hipòtesis plantejades inicialment, a partir dels discursos dels entrevistats.

6.1. Discussió dels resultats

6.1.1 Hipòtesi 1: la importància del treball penitenciari

La primera hipòtesi plantejada, basada en el reconeixement per part dels entrevistats de la importància del treball penitenciari per a la reinserció i per al tractament, ha estat confirmada a través dels discursos dels entrevistats.

Així, els entrevistats han reconegut que el treball penitenciari té potencial, de cara al tractament durant l'estada a la presó, per normalitzar l'estil de vida. En aquest sentit, es destaca que el treball penitenciari ajuda a evitar problemes que poden sorgir als patis, i que ajuda a passar les hores de manera més amena. A banda, també es té accés a un sou que possibilita que les persones que treballen puguin mantenir-se dins la presó.

A més, de cara a la reinserció, s'ha valorat, per part dels entrevistats, que el treball penitenciari que es realitza a dins la presó proporciona hàbits laborals. En aquest sentit, cal destacar que, normalment, les dones, entren a la presó amb molt poca experiència laboral a la motxilla. Així, el treball penitenciari els permet aprendre els valors més intrínsecs del món laboral, com ara la puntualitat, responsabilitat, esforç, etc.

6.1.2 Hipòtesi 2: Percepció de les limitacions del treball penitenciari femení

En quant a la segona hipòtesi plantejada, que afirmava que les carències del treball penitenciari que realitzen les dones a presó, es veurien reflectides en els discursos dels entrevistats, també queda confirmada. En aquest cas, els diferents entrevistats coincidien amb moltes de les limitacions que presenta el treball penitenciari femení. Recalcaven, en primer lloc, que es tracta de treballs molt rutinaris i que són molt monòtons i avorrits.

En segon lloc, es parlava de manera molt recurrent sobre els baixos salaris que cobren les dones, en comparació als homes, per la feina que realitzen. Per comprendre aquest punt, cal fer referència, primer, a que en els tallers productius es cobra per producció, és a dir: com més peces produeixin durant la jornada laboral, més cobraran.

El problema és que les dones duen a terme unes tasques, una producció, molt més minuciosa i que els ocupa molt més temps en comparació amb els homes. A més, moltes vegades, se'ls requereix un acabat de les peces molt més

perfeccionat que en el cas dels homes. Tot això s'acaba traduint en més baixa producció, i, per tant, els sous que cobren són també més baixos.

Això repercuteix, a la vegada, en el manteniment de la família des de dins de la presó. Amb els pocs recursos econòmics que deriven de les seves feines, mantenir la família alhora que mantenir-se a elles mateixes a dins la presó, es converteix en una tasca encara més difícil.

En tercer lloc, es destaca que la societat masclista de fora de la presó es trasllada també a dins. Això ocasiona que les dones duguin a terme unes feines dins la presó que són sexistes, és a dir, que duguin a terme feines que es corresponen al rol que, com a dona, la societat els ha atorgat. En aquest sentit, en el discurs dels entrevistats s'apunta diverses vegades que els tallers estan molt delimitats segons si són feines "per homes" o "per dones".

Per exemple, en el transcurs d'una de les entrevistes es destaca que el fet que les dones facin certs tallers per tenir les mans fines, o els homes en facin d'altres per tenir més força física, és també una representació del sexisme en la feina que duen a terme les dones a la presó.

Així mateix, un altre exemple és que fusteria és un taller per homes, i que per molt que a una dona li agradi dibuixar, i ho faci bé, i li agradés fer fusteria, és difícil que pugui participar en aquest taller.

És per aquest motiu que també s'apunta que a l'hora de participar en tallers, no s'hauria de tenir només en compte el gènere, sinó que la participació en un determinat taller hauria de venir marcada per les habilitats i competències de cadascú enlloc de per una qüestió purament i estricta de gènere.

6.1.3 Hipòtesi 3: Adquisició d'habilitats laborals

La tercera hipòtesi, relacionada amb el fet que els tallers que desenvolupen les dones a la presó no atorguen les competències ni habilitats necessàries per respondre a les oportunitats laborals que podrien sorgir fora de la presó, també queda confirmada.

Si bé tots els entrevistats coincideixen en aquesta qüestió, tal i com s'exposava en l'anàlisi de discursos, val a dir que no és una qüestió únicament de dones, segons destaca una de les expertes entrevistades (E3).

Per tant, es conclou que realment els tallers que realitzen no aconsegueixen potenciar unes habilitats que ajudin a trobar i mantenir una feina a l'exterior, degut, en gran part, a la senzillesa del tipus de feines que duen a terme, que són, gairebé sempre, tasques de muntatge.

Tot i això, aquesta és una feblesa del treball penitenciari que s'està intentant millorar, potenciant la formació més bàsica, com ara llegir i escriure, una altra de les carències que dificulten la reinserció laboral, a banda de la no adquisició d'habilitats.

6.1.4 Hipòtesi 4: Participació de les dones en serveis

Respecte a la quarta hipòtesi, que afirma que tenint en compte que el rol tradicional de la dona es veu reforçat durant la seva estància a la presó degut a la tipologia de treballs als que tenen accés, es podria preveure que l'activitat laboral de les dones es vincularà més sovint amb els serveis que amb la resta de tallers productius, aquesta queda falsada a través del discurs dels entrevistats.

Per concloure amb la refutació, en aquest cas, d'aquesta hipòtesi, s'ha tingut en compte el discurs, bàsicament, dels experts entrevistats, ja que és un tema difícil de controlar pels propis interns de manera qualitativa.

El discurs dels experts entrevistats posa de relleu, bàsicament, que les dones prefereixen dur a terme tallers productius abans que serveis, però les poques places de les que disposen els tallers fan que hagin de participar en serveis si és que volen tenir algun tipus de retribució econòmica.

A més, també s'esmenta que la població femenina reclusa és molt baixa, i que, per tant, els serveis són pocs i és més fàcil que es cobreixin.

Així doncs, no hi hauria relació entre el fet que les activitats laborals que realitzen les dones a presó siguin sexistes i el fet que les dones participin en tallers o bé serveis, tal i com s'hipotitzava en aquest cas.

Finalment, és convenient destacar que la diversitat en la mostra estudiada, composta tant per homes i dones que han estat en un Centre Penitenciari, com per experts, permet concloure amb l'afirmació que, efectivament, en aquest punt concret, el sistema penitenciari català presenta limitacions.

El fet que perfils diferenciats entre sí observin i percebin, cadascú des de la seva pròpia perspectiva i experiència personal, que les dones realitzen una feina dins la presó que es troba en desavantatge en relació a la que realitzen els homes, i que això, a la vegada, dificulta la seva reinserció, posa de relleu la presència d'una problemàtica i demanda real en aquest àmbit, la qual precisa d'una resposta, és a dir, una actuació que permeti millorar el sistema penitenciari en aquesta matèria.

La importància d'aquesta resposta rau en què, tal i com han posat de relleu els resultats de la present recerca, les limitacions del treball penitenciari femení repercuteixen en la posterior reinserció i la dificulten.

6.2 Limitacions de la recerca i línies futures d'investigació

En quant a limitacions de la recerca, cal destacar tres qüestions principals: la primera és que el temps del qual es disposa per dur a terme la recerca és limitat, així com l'extensió. Això ha ocasionat, en el cas del desenvolupament d'aquesta recerca, que s'hagués d'acotar la temàtica i ha sigut impossible, per exemple, aprofundir més extensament en el tema de l'impacte en la reinserció.

D'altra banda, cal destacar que ha sigut especialment difícil aconseguir entrevistes per tal de completar la recerca amb una vessant més pràctica. El fet d'aconseguir entrevistes i contactes ha ocupat més temps de l'esperat, el qual ha repercutit en el nombre d'entrevistes realitzades, ocasionant que aquest hagi estat menor de l'esperat en un inici.

Finalment, respecte a possibles futures línies d'investigació, es fa referència de nou a la limitació que no ha permès aprofundir tant com s'hauria desitjat en el tema de l'impacte en la reinserció del treball penitenciari que realitzen les dones a la presó.

En aquest sentit, amb perspectiva de futur, es proposa seguir investigant en aquesta direcció, sota un estudi longitudinal que permeti veure l'evolució del procés de reinserció de la mostra escollida per l'estudi. En el mateix sentit es proposa que es compari amb l'evolució del procés de reinserció d'homes que hagin participat en tallers productius durant la seva estada a la presó.

7. Bibliografia

Almeda, E. (2003). Mujeres encarceladas. *Ariel*.

Bodelón, E. (2012). La Violencia Contra las Mujeres en Situación de Prisión. *Revista EMERJ*, 15 (57), 111-129. Recuperat de http://www.emerj.tjrj.jus.br/revistaemerj_online/edicoes/revista57/revista57_111.pdf

Carlen, P. (2012). Women's imprisonment: an introduction to the Bangkok rules. *Crítica Penal y Poder*, (3), 148-157.

Centre d'Iniciatives per la Reinserció (2015). Dades estadístiques 2015. *Generalitat de Catalunya, Departament de Justícia*. Recuperat de: <http://justicia.gencat.cat/ca/departament/Estadistiques/cire/>

Centre d'Iniciatives per la Reinserció (2010). Memòria anual. Recuperada de: http://justicia.gencat.cat/web/.content/home/ambits/cire/elcire/memoria_2010.pdf

Cervelló, V. (2006). Las prisiones de mujeres desde una perspectiva de género. *Revista de estudios penitenciarios*, (1), 129-150.

Cid, J. (2002). El sistema penitenciario en España. *Jueces para la Democracia*, (45), 15-27.

Constitució Espanyola, de 29 de desembre de 1978, Boletín Oficial del Estado, 311.

De Alós-Moner, R., Martín, A., Miguélez, F., & Gibert, F. (2009). ¿Sirve el Trabajo penitenciario para la reinserción?. *Revista española de investigaciones sociológicas*, (127), 0011-31.

de Alós-Moner Vila, R., López Roldán, P., Jódar Martínez, P., Esteban, F., Miguélez Lobo, F., & Alcaide Lozano, V. (2011). La inserción laboral de los

ex internos de los centros penitenciarios de Cataluña. *CEJFE* Recuperat de: http://ddd.uab.cat/pub/worpaper/2011/116772/inslabexcen_a2011.pdf

de la Cuesta Arzamendi, J. L. (1996). El trabajo de los internos en el Derecho penitenciario español. *Cuadernos de derecho judicial*, 95(33), 205-244.

Estatut del Consell d'Europa, del 5 de maig de 1949, Boletín Oficial del Estado, 51 (1978).

Filella, G. (1998). L'orientació ocupacional en els Centres Penitenciaris. *Pagès editors*.

Juliano, D. (2009). Delito y pecado. La transgresión en femenino. *Política y sociedad*, 46(1), 79-95.

Martin, G. (2015). Dones i presó: descobrint els programes de reinserció des d'una mirada feminista. *Institut de Ciències Polítiques i Socials*. Informe núm. 11. Recuperat de: <http://www.icps.cat/archivos/CiPdigital/cip-i11martinfortunato.pdf?noga=1>

Llei Orgànica 1/1979, de 26 de setembre, General Penitenciària (LOGP).

Llei 5/1989 de 12 de maig, per la creació del Centre d'Iniciatives per la Reinserció (CIRE).

Luque Reina, M.E.; Ferrer Puig, M.; Capdevila Capdevila, M. (2005). La reincidència penitenciària a Catalunya. Barcelona, Generalitat de Catalunya, *Centre d'Estudis i Formació Especialitzada*.

OIT, Informe General de la Comissió d'Experts en Aplicació de Convenis i Recomanacions (ICE), 2001, par. 128 a 143; ICE, 2002, observació general sobre el Conveni núm. 29, par. 10. Recuperat de: [http://www.ilo.org/public/libdoc/ilo/P/09663/09663\(2001-89-1A\).pdf](http://www.ilo.org/public/libdoc/ilo/P/09663/09663(2001-89-1A).pdf)

Puy Roca, O., i Aliaga Hernández, JM. (2007). Libro Blanco: El trabajo en las prisiones europeas. Organización y gestión de los talleres penitenciarios.

CIRE. Recuperat de
http://justicia.gencat.cat/web/.content/documents/arxiu/el_trabajo_en_las_penalizaciones_europeas.pdf

Real Decret 190/1996, de 9 de febrer, pel que s'aprova el Reglament Penitenciari (RP), Boletín Oficial del Estado, 40.

Regles de les Nacions Unides, per al tractament de les recluses i mesures no privatives de la llibertat per les dones delinqüents (Regles de Bangkok), del 16 de març de 2011, Assemblea General, 65/229.

Regles Mínimes de les Nacions Unides, pel Tractament dels Reclusos (Regles Mandela), de 21 de maig del 2015, Assemblea General.

Regles Penitenciàries Europees, de l'11 de gener de 2006, Comitè de Ministres, Recomanació Rec (2006) 2.

Sampson, R.J. i Laub, J.H. (1995). *Crime in the Making. Pathways and Turning Points Through Life*. Cambridge, Harvard University Press.

Secretaria General d'Institucions Penitenciàries (2015). *Reeducación*. Recuperat de:
<http://www.institucionpenitenciaria.es/web/portal/Reeducacion>.

Secretaria General d'Institucions Penitenciàries. (2009). *Programa d'accions per a la igualtat entre dones i homes en l'àmbit penitenciari*. Recuperat de:
http://www.institucionpenitenciaria.es/web/export/sites/default/datos/descargables/publicaciones/Programa_para_la_igualdad_accesible.pdf

Uggen, C., & Staff, J. (2001). Work as a turning point for criminal offenders. *Corrections Management Quarterly*, 5, 1-16.

Videma, A. i Frutos, M.D. (2012). *El trabajo en prisión: observando las desigualdades de género. En Condenadas desigualdad: sistema de indicadores de discriminación penitenciaria*. Barcelona: Icaria.

Annex I: Guions de les entrevistes

Entrevista a experts:

- **En primer lloc, a mode d'introducció i per fer-me'n una idea més general, em podria dir les tasques que es fan des del CIRE / Dona i Presó?**
 - Dins d'aquesta associació, quin és el seu rol? De quines funcions s'encarrega?

- **Entrant més en la matèria, em podria dir quines són les activitats laborals (tallers i serveis) que més freqüentment realitzen les dones? I els homes?**
 - Si haguessis d'assenyalar la diferència més evident entre els tallers que realitzen els homes i els que realitzen les dones, què diries?

Aquesta pregunta respon a la hipòtesi 2.

- **En la mateixa línia, creu que les activitats que realitzen les dones als centres penitenciaris són sexistes?**
 - Llavors, si els treballs que realitzen les dones a dins de presó reforcen el seu rol tradicional en societat, podríem dir que les dones, a la presó, realitzen més freqüentment serveis?

Aquesta pregunta respon a la hipòtesi 4.

- **Considera que realitzar activitats laborals dins de presó, en general, ajuda a la futura reinserció?**
 - De quina manera? Què aporta que beneficiï la reinserció (en general i laboral) posterior i el tractament?

Aquesta pregunta respon a la hipòtesi 1.

- **Creu que les activitats que les dones realitzen a presó serviran per desenvolupar noves competències que li facilitaran l'accés al mercat laboral en llibertat?**

Aquesta pregunta respon a la hipòtesi 3.

- **Des de la literatura, el tema del treball penitenciari que realitzen les dones dins la presó, ha estat molt discutit. Algunes autores que s'han dedicat a estudiar-lo han afirmat que la feina que realitzen les dones està en desavantatge respecte la dels homes. En aquest sentit, s'ha dit que el treball de les dones està més mal retribuint, que les feines que duen a terme són les que els homes han rebutjat prèviament, que debilita els hàbits laborals que les dones tenien abans d'entrar a presó i que no n'aporta de nous, etc. Què n'opina vostè?**
 - Des de la seva experiència, podria assenyalar altres diferències o desavantatges del treball penitenciari femení respecte el masculí?
 - Com creu que aquestes limitacions del treball penitenciari femení poden afectar a la reinserció de les dones?

Aquesta pregunta respon a la hipòtesi 2.

- **Si pogués fer qualsevol cosa per millorar el treball penitenciari que estan duent a terme les dones dins la presó actualment, què seria?**
- **Per finalitzar l'entrevista, li agradaria afegir alguna cosa més o aprofundir sobre algun dels temes tractats?**

Entrevista a la interna:

- **Podria explicar-me en què consisteix el seu dia a dia a la presó?**
 - Hi ha alguns aspectes que l'ajudin a fer que el dia sigui menys monòton o rutinari? Quins?

- **Coneix les activitats laborals que els interns poden realitzaren aquest centre penitenciari? Quines hi ha?**
 - Ha tingut oportunitat de conèixer l'oferta a altres centres?
- **Vostè ha participat en alguna d'aquestes activitats laborals que estàvem comentant? En quines?**
 - Quina ha sigut la seva experiència en general?
 - Pel que fa a les dones, quins diria vostè que són els serveis i tallers productius més multitudinaris?

Aquesta pregunta respon a la hipòtesi 4.

- **Considera que les activitats laborals que es realitzen a presó són importants per la futura reinserció?**
 - En cas afirmatiu, què fa que sigui important?

Aquesta pregunta respon a la hipòtesi 1.

- **Quines feines havia dut a terme anteriorment a l'ingrés a presó? A què es dedicava?**
 - Creu que les activitats realitzades/que està realitzant li han servit o li serviran per desenvolupar noves competències que li facilitaran l'accés al mercat laboral en llibertat?

Aquesta pregunta respon a la hipòtesi 3.

- **Des de la literatura, el tema del treball penitenciari que realitzen les dones dins la presó, ha estat molt discutit. Algunes autores que s'han dedicat a estudiar-lo han afirmat que la feina que realitzen les dones està en desavantatge respecte la dels homes. En aquest sentit, s'ha dit que el treball de les dones està més mal retribuït, que les feines que duen a terme són les que els homes han rebutjat prèviament, que debilita els hàbits laborals que les dones tenien abans d'entrar a presó i que no n'aporta de nous, etc. Què n'opina vostè?**

- Té coneixement d'altres diferències o desavantatges del treball penitenciari femení respecte el masculí?
- Com creu que aquestes limitacions del treball penitenciari femení poden afectar a la reinserció de les dones?

Aquesta pregunta respon a la hipòtesi 2.

- **Si pogués fer qualsevol cosa per millorar el treball penitenciari que estan duent a terme les dones dins la presó actualment, què seria?**
- **Per finalitzar l'entrevista, li agradaria afegir alguna cosa més o aprofundir sobre algun dels temes tractats?**

Entrevista a ex-intern:

- **Podria explicar-me en què consisteix el seu dia a dia a la presó?**
 - Hi ha alguns aspectes que l'ajudin a fer que el dia sigui menys monòton o rutinari? Quins?
- **Coneix les activitats laborals que els interns poden realitzaren aquest centre penitenciari? Quines hi ha?**
 - Ha tingut oportunitat de conèixer l'oferta a altres centres?
- **Vostè ha participat en alguna d'aquestes activitats laborals que estàvem comentant? En quines?**
 - Quina ha sigut la seva experiència en general?
 - Pel que fa a les dones, quins diria vostè que són els serveis i tallers productius més multitudinaris?

Aquesta pregunta respon a la hipòtesi 4.

- **Considera que les activitats laborals que es realitzen a presó són importants per la futura reinserció?**
 - En cas afirmatiu, què fa que sigui important?

Aquesta pregunta respon a la hipòtesi 1.

- **Quines feines havia dut a terme anteriorment a l'ingrés a presó? A què es dedicava?**
 - Creu que les activitats realitzades/que està realitzant li han servit o li serviran per desenvolupar noves competències que li facilitaran l'accés al mercat laboral en llibertat?
 - Creu que en les dones passa el mateix?

Aquesta pregunta respon a la hipòtesi 3.

- **Des de la literatura, el tema del treball penitenciari que realitzen les dones dins la presó, ha estat molt discutit. Algunes autores que s'han dedicat a estudiar-lo han afirmat que la feina que realitzen les dones està en desavantatge respecte la dels homes. En aquest sentit, s'ha dit que el treball de les dones està més mal retribuït, que les feines que duen a terme són les que els homes han rebutjat prèviament, que debilita els hàbits laborals que les dones tenien abans d'entrar a presó i que no n'aporta de nous, etc. Què n'opina vostè?**
 - Té coneixement d'altres diferències o desavantatges del treball penitenciari femení respecte el masculí?
 - Com creu que aquestes limitacions del treball penitenciari femení poden afectar a la reinserció de les dones?

Aquesta pregunta respon a la hipòtesi 2.

- **Si pogués fer qualsevol cosa per millorar el treball penitenciari que estan duent a terme les dones dins la presó actualment, què seria?**
- **Per finalitzar l'entrevista, li agradaria afegir alguna cosa més o aprofundir sobre algun dels temes tractats?**

Annex II: Output de l'anàlisi de discursos

Codes-quotations list

Code-Filter: All

HU: ATLAS TI
File: [C:\Users\ANNA\Criminologia\TFG\DEFINITIUS\ATLAS TI.hpr7]
Edited by: Super
Date/Time: 2016-05-10 18:46:57

Code: Família {1-0}

P 2: E2.pdf - 2:7 [perquè si elles tenen fills se..] (2:527-2:661) (Super)

Codes: [Família - Family: Característiques Treball Penitenciari Femení]

No memos

perquè si elles tenen fills se n'han de
fer càrrec des de dins la presó, els han de mantenir i lu el poc que guanyen és molt difícil.

Code: Feminització/Sexisme {5-0}

P 3: E3.pdf - 3:4 [Totalment, perquè per exemple ..] (1:2530-1:2757) (Super)

Codes: [Feminització/Sexisme - Family: Característiques Treball Penitenciari Femení]

No memos

Totalment, perquè per exemple que les dones facin perruqueria o aprenguin a cosir... i els homes fan fusteria o mecànica.. és a dir, estan molt delimitats els rols de la dona i l'home que tenim imposats a la nostra societat.

P 3: E3.pdf - 3:5 [Així, a dins de la presó, no t..] (2:79-2:228) (Super)

Codes: [Feminització/Sexisme - Family: Característiques Treball Penitenciari Femení]

No memos

Així, a dins de la presó, no tindràs una noia que estigui a
fusteria, per més que ella sàpiga dibuixar i que a ella li vingués de gust i li agradés.

P 4: E4.pdf - 4:2 [Home, ja pel fet de dir que le..] (1:1880-1:2090) (Super)

Codes: [Feminització/Sexisme - Family: Característiques Treball Penitenciari Femení]

No memos

Home, ja pel fet de dir que les dones fan una feina molt més polida que no un home, doncs...
això també té molt a veure amb el tema del masclisme, no? Llavors sí que està una mica
enfocat en aquest sentit...

P 4: E4.pdf - 4:12 [Elles participen igual, el que..] (3:1299-3:2082) (Super)

Codes: [Feminització/Sexisme - Family: Característiques Treball Penitenciari Femení]

No memos

Elles participen igual, el que passa que clar... es té en compte que els homes, per exemple,

tenen més força que les dones i per tant, és més freqüent que facin per exemple feines de forestal. Però les dones també hi participen, tot i que no tant freqüentment. Però a vegades, és cert que elles mateixes també diuen: no, això no ho vull fer perquè això és una feina d'home... per això s'ha de conscienciar molt que no hi ha feines d'homes i de dones, sinó que tots podem optar. A més, cadascú té unes competències bàsiques diferents... i s'han de potenciar. Fer-ho ajudarà a desvincular alguns tallers amb homes i d'altres amb dones... perquè es tindrà en compte que cadascú és hàbil en unes coses i té unes mancances en unes altres, independentment, però, del gènere.

P 4: E4.pdf - 4:14 [Però la realitat és que a les ..] (1:1392-1:1533) (Super)

Codes: [Feminització/Sexisme - Family: Característiques Treball Penitenciari Femení]

No memos

Però la realitat és que a les dones... elles són més polides, i llavors hi ha feines que són més polides i que les acaben fent elles, vale?

Code: Formació {2-0}

P 4: E4.pdf - 4:7 [A més, a part de la feina mani..] (2:1812-2:2144) (Super)

Codes: [Formació - Family: Reinserció]

No memos

A més, a part de la feina manipulativa hi hauria d'haver també una formació en continguts, conceptual, vale? Pensa que moltes d'elles no disposen de cap altre recurs, no tenen estudis, són persones que no estan alfabetitzades i això encara impossibilita més la seva inserció laboral... això és una limitació molt important...

P 4: E4.pdf - 4:9 [S'hauria de formar, perquè a b..] (2:2873-2:3148) (Super)

Codes: [Formació - Family: Reinserció]

No memos

S'hauria de formar, perquè a banda de tot això, el més important és quan entren a centres el que haurien de fer és, sí, anar a tallers a treballar i no a fer destins, però el que s'hauria de potenciar moltíssim és el tema de la formació, que sàpiguen llegir i escriure....

Code: Hàbits Laborals {2-0}

P 1: E1.pdf - 1:1 [Crec que sí... treballar a din..] (2:1-2:219) (Super)

Codes: [Hàbits Laborals - Family: Reinserció]

No memos

Crec que sí... treballar a dins la presó crea uns hàbits de compliment d'horari, d'acatar unes normes, de respecte, de serietat amb la feina. Per mi això és útil per reincorporar-se al mercat laboral quan surti d'aquí.

P 2: E2.pdf - 2:2 [Clarament sí, treballar a dins..] (1:1598-1:1738) (Super)

Codes: [Hàbits Laborals - Family: Reinserció]

No memos

Clarament sí, treballar a dins la presó ensenya a ser rigorós amb el compliment dels

horari, respectar les normes específiques del lloc...

Code: Monotonia {2-0}

P 2: E2.pdf - 2:6 [Sí que he observat algunes dif..] (1:1967-1:2237) (Super)

Codes: [Monotonia - Family: Característiques Treball Penitenciari Femení]

No memos

Sí que he observat algunes diferències... com tu dius, al tenir un rang alt dins els tallers, he pogut veure certes coses. Les dones fan feines diferents... elles fan flors i els homes fem manipulacions més pesades... les feines que fan les dones són més avorrides...

P 4: E4.pdf - 4:13 [Però no treu que hi hagi dones..] (3:879-3:1138) (Super)

Codes: [Monotonia - Family: Característiques Treball Penitenciari Femení]

No memos

Però no treu que hi hagi dones que siguin encarregades.. però sí que és veritat que les funcions que fan les dones és de mantilladora i verificadoras... és a dir, posar lamine de plàstics entre peces i comprovar que els productes estiguin ben acabats...

Code: No adquisició d'habilitats laborals {7-0}

P 2: E2.pdf - 2:5 [No.. perquè les activitats que..] (2:767-2:895) (Super)

Codes: [No adquisició d'habilitats laborals - Family: Reinserció]

No memos

No.. perquè les activitats que fan... a fora no serveixen, no aprenen coses que després les puguin ajudar a trobar una feina...

P 3: E3.pdf - 3:1 [Per elles les ofertes són molt..] (1:1384-1:1699) (Super)

Codes: [No adquisició d'habilitats laborals - Family: Reinserció]

No memos

Per elles les ofertes són molt poques... N'hi ha molt poques que al carrer ajudin a trobar una feina. A vegades hi ha hagut ofertes de perruqueria, de cosir... Però els tallers que elles fan són normalment feines molt senzilles, de manipulació, molt mal pagades, i que... no s'aprèn cap ofici ni s'aprèn res...

P 3: E3.pdf - 3:8 [Sí, i pels homes també és limi..] (2:1273-2:1701) (Super)

Codes: [No adquisició d'habilitats laborals - Family: Reinserció]

No memos

Sí, i pels homes també és limitat... jo penso que l'objectiu dels tallers és ocupar el temps i guanyar els diners, però per mi, veig que en cap moment estan orientats a aprendre un ofici que els pugui servir quan surtin de la presó. Però les noies a dins la presó, moltes vegades no pensen en aprendre un ofici... pensa que elles a fora potser no han treballat mai... a presó solen buscar més ocupar el temps i fer diners

P 4: E4.pdf - 4:3 [Això és el que es busca, que u..] (2:1-2:501) (Super)

Codes: [No adquisició d'habilitats laborals - Family: Reinserció]

No memos

Això és el que es busca, que una vegada estiguin fora, disposin d'unes habilitats necessàries per poder continuar treballant a fora de presó, com feien a dins. Això és el que s'intenta, no? Perquè aquestes dones tenen una trajectòria d'estar fent feines domèstiques i de no tenir cap contacte amb el món laboral... llavors aquí s'intenta potenciar això amb ajudes i altres recursos. Aquests recursos permeten que les dones es puguin relacionar o es puguin posar en contacte amb el món laboral

P 4: E4.pdf - 4:5 [Clar. També s'intenta canviar ..] (2:928-2:1519) (Super)

Codes: [No adquisició d'habilitats laborals - Family: Reinserció]

No memos

Clar. També s'intenta canviar la perspectiva dels tallers productius. És a dir, el pilar transversal de CIRE és inserció laboral, no? Llavors, amb els tallers productius, es produeix, però s'intenta que no es perdi de vista mai aquest pilar, que és INSERCIÓ de persones que estan complint una mesura judicial. Que no es vegi només com un centre productiu, sinó també on puguin adquirir habilitats que realment permetin poder ocupar o treballar en el moment que surtin... Si no tens aquestes habilitats, de cara al mercat laboral, no tens res a fer... S'han de donar aquestes eines.

P 4: E4.pdf - 4:11 [Però és curiós això, no? Que r..] (3:1141-3:1247) (Super)

Codes: [No adquisició d'habilitats laborals - Family: Reinserció]

No memos

Però és curiós això, no? Que realment tothom se n'adona que la feina de les dones és molt més limitada...

P 4: E4.pdf - 4:17 [estan pràcticament en cadenes ..] (2:1584-2:1810) (Super)

Codes: [No adquisició d'habilitats laborals - Family: Reinserció]

No memos

estan pràcticament en cadenes de muntatge. Això no perfecciona ni dona les habilitats necessàries com per poder-te enfrontar després a la realitat del món laboral... Llavors, aquests tallers no et preparen en aquest sentit.

Code: Normalització estil de vida {3-0}

P 1: E1.pdf - 1:4 [Sí, que són molt útils... M'ha..] (1:2009-1:2438) (Super)

Codes: [Normalització estil de vida - Family: Característiques Treball Penitenciari Femení]

No memos

Sí, que són molt útils... M'han servit... No només pels beneficis econòmics, sinó perquè tens moltes hores mortes que passes al pati, on hi ha problemes, i fent aquestes activitats aprofites el temps i no se't fan tan llargues les hores. Però també et dic que la motivació ha de sortir d'un mateix, perquè ara no hi ha redempció per la realització d'activitats... això abans motivava a realitzar-les per poder sortir abans.

P 2: E2.pdf - 2:3 [I tant.. molt! Em permetien ev..] (1:899-1:1449) (Super)

Codes: [Normalització estil de vida - Family: Característiques Treball Penitenciari Femení]

No memos

I tant.. molt! Em permetien evadir-me, no estar al pati i eren una forma de matar les hores perdudes... però sobretot el que més positivament valorava de tenir una feina era

tenir ingressos, que els feia servir per ajudar a la família des de dins de la presó... la meua família sempre ha treballat i han sigut persones humils. Però no tothom treballa per ajudar a la seva família: molts pensen que "per la merda que es cobra"... no val la pena treballar, creuen que és millor que la família, des de fora, pagui les despeses de dins de presó

P 3: E3.pdf - 3:9 [Sí, i pels homes també és limi..] (2:1273-2:1387) (Super)

Codes: [Normalització estil de vida - Family: Característiques Treball Penitenciari Femení]

No memos

Sí, i pels homes també és limitat... jo penso que l'objectiu dels tallers és ocupar el temps i guanyar els diners

Code: Serveis {5-0}

P 1: E1.pdf - 1:3 [No vaig participar en cap tall..] (1:1768-1:1895) (Super)

Codes: [Serveis - Family: Característiques Treball Penitenciari Femení]

No memos

No vaig participar en cap taller, però sí que vaig participar en molts serveis: neteja, cuina i menjador (office) i bugaderia.

P 2: E2.pdf - 2:9 [Doncs he fet menjador] (1:565-1:585) (Super)

Codes: [Serveis - Family: Característiques Treball Penitenciari Femení]

No memos

Doncs he fet menjador

P 3: E3.pdf - 3:3 [A banda dels tallers també hi ..] (1:1963-1:2407) (Super)

Codes: [Serveis - Family: Característiques Treball Penitenciari Femení]

No memos

A banda dels tallers també hi ha serveis, no?

Sí, però pels serveis normalment no es cobra... només els destins: cuina bugaderia, neteja dels patis, de les dutxes... amb això solen cobrar unes 100 o 120€ al mes. Amb els tallers si treballen bé es cobra més, i també elles tenen l'oportunitat de doblar, treballar més... fer 4h al dematí i 4h a la tarda, i llavors fan més diners, però amb els serveis... només els poden fer un cop al dia.

P 3: E3.pdf - 3:6 [No, normalment les dones volen..] (2:737-2:1058) (Super)

Codes: [Serveis - Family: Característiques Treball Penitenciari Femení]

No memos

No, normalment les dones volen fer tallers perquè a més amb els tallers estan assegurades, quan després surten al carrer compta com a anys treballats.... llavors, totes prefereixen tallers, però com que hi ha poques places i molta demanda, elles s'apunten a les llistes i mentre no li donen el taller fan els serveis

P 4: E4.pdf - 4:15 [No hi ha més dones fent servei..] (1:2237-1:2418) (Super)

Codes: [Serveis - Family: Característiques Treball Penitenciari Femení]

No memos

No hi ha més dones fent serveis que tallers. La població penitenciària de dones a centres és molt baixa, hi ha molt poques dones... aleshores hi ha pocs serveis i estan coberts...

Code: Sous baixos {4-0}

P 2: E2.pdf - 2:1 [Jo crec que les feines de les d..] (2:1-2:257) (Super)

Codes: [Sous baixos - Family: Característiques Treball Penitenciari Femení]

No memos

Jo crec que les feines de les dones són més dolentes que les dels homes... en ocasions he vist que els tallers que no interessaven als homes els enviaven perquè els fessin les dones. – No interessaven?

Em refereixo a que econòmicament són més mal pagats

P 2: E2.pdf - 2:4 [Bueno... als tallers es cobra ..] (2:297-2:660) (Super)

Codes: [Sous baixos - Family: Característiques Treball Penitenciari Femení]

No memos

Bueno... als tallers es cobra per peces fabricades. Les dones, com que fan unes peces més delicades i minucioses... necessiten més temps, i clar... llavors també cobren menys.

Això no ho veig bé, que les dones cobrin menys... perquè si elles tenen fills se n'han de fer càrrec des de dins la presó, els han de mantenir i llavors el poc que guanyen és molt difícil

P 3: E3.pdf - 3:2 [Però els tallers que elles fan..] (1:1548-1:1954) (Super)

Codes: [Sous baixos - Family: Característiques Treball Penitenciari Femení]

No memos

Però els tallers que elles fan són normalment feines molt senzilles, de manipulació, molt mal pagades, i que... no s'aprèn cap ofici ni s'aprèn res... Però diuen que realment no és que els treballs que fan estiguin mal pagats, sinó que es considera que a la presó ja se'ls hi dona tot el que necessiten: l'atenció mèdica, el menjar... tot això ja se'ls hi dona, i el que treballin és com de més a més

P 4: E4.pdf - 4:10 [com pot ser que el punt de vis..] (3:498-3:877) (Super)

Codes: [Sous baixos - Family: Característiques Treball Penitenciari Femení]

No memos

com pot ser que el punt de vista dels interns homes, i de la resta de professionals coincideixin en què les dones fan un tipus de feina que és molt més... que requereix de més estona d'estar fent el seguiment, tota l'estona d'estar fent la mateixa feina.. i el que et demanen és que sigui molt més polític l'acabat,... però això també implica que el sou és molt més baixa, vale?

Code: Tallers productius {2-0}

P 2: E2.pdf - 2:8 [forestal... aquests eren els m..] (1:588-1:835) (Super)

Codes: [Tallers productius - Family: Característiques Treball Penitenciari Femení]

No memos

forestal... aquests eren els millors perquè podies sortir fora de la presó per treballar... també he fet tallers de cadena, feia funcionar una màquina, etc. Tenia rols alts, però tot el que tenia m'ho havia guanyat treballant i sent responsable

P 4: E4.pdf - 4:16 [Els tallers de manipulats, evi..] (1:1033-1:1533) (Super)

Codes: [Tallers productius - Family: Característiques Treball Penitenciari Femení]

No memos

Els tallers de manipulats, evidentment en funció de la població que hi hagi a cada centre i de si

l'espai permet o no que hi hagi més tallers o no, doncs hi haurà una sèrie de tallers o uns altres... però en teoria les tasques de manipulats són iguals en un centre que en un altre... ai, en una secció que en una altra, és a dir, en la d'homes i dones. Però la realitat és que a les dones... elles són més polides, i llavors hi ha feines que són més polides i que les acaben fent elles, vale?
